

DOI 10.33099/2618-1614-2022-20-3-4-65-71
УДК 355.237.084.92

В. І. Баталюк,

*доцент кафедри керівництва військами (силами)
в мирний час, Національний університет оборони України,*

О. О. Павлюк,

*кандидат військових наук, перший заступник
Міністра оборони України, Міністерство оборони України,
генерал-лейтенант,*

Г. М. Тіхонов,

*кандидат військових наук, старший науковий співробітник,
начальник кафедри керівництва військами (силами)
в мирний час, Національний університет оборони України,
полковник*

Особливості підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану

На основі опублікованих джерел, а також особистого досвіду військової служби авторів досліджуються особливості порядку підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану. Розглянуті варіанти заходів, які проводяться під час безпосередньої підготовки до тренування, та варіанти методики розіграшу бойових дій у процесі проведення командно-штабних тренувань з урахуванням стандартів НАТО і доктринальних документів, адаптованих до цих стандартів. Проаналізований понятійно-категорійний апарат щодо підготовки та проведення командно-штабних тренувань. Надані рекомендації щодо підготовки та проведення командно-штабних тренувань за умов воєнного стану, які даватимуть змогу в короткі терміни ефективно підготувати органи військового управління та військові частини до виконання поставлених бойових завдань під час воєнного стану.

Ключові слова: командно-штабні тренування, орган військового управління, воєнний стан, апарат керівництва, методика розіграшу, військова частина.

© В. І. Баталюк, О. О. Павлюк, Г. М. Тіхонов, 2022

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Успішне виконання військами (силами) завдань за призначенням безпосередньо залежить від військового професіоналізму та фахової компетентності особового складу, який обіймає посади. Важливою умовою якісного виконання функціональних обов'язків за посадами в органах військового управління (управлінні військових частин, штабах різного рівня) є наявність як ґрунтовних теоретичних знань, так і практичних навичок, а також достатнього досвіду. Саме для набуття практичних навичок службовими особами у виконанні своїх функціональних обов'язків та злагодження структурних підрозділів органів військового управління у складі пунктів управління та вдосконалення цих навичок призначені командно-штабні тренування. Тож у статті розглянуті особливості підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану.

Метою статті є аналіз процесу проведення командно-штабних тренувань з урахуванням стандартів НАТО і доктринальних документів, адаптованих до цих стандартів, а також дослідження варіанта підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Управління військами (силами) в будь-яких умовах обстановки здійснюють органи військового управління (управління військових частин, штаби). Так, в умовах мирного часу вони здійснюють керівництво повсякденною діяльністю підпорядкованих військ (сил); у період проведення мобілізації в державі управляють мобілізаційним та оперативним розгортанням військ (сил), а в умовах воєнного стану здійснюють управління підготовкою та веденням операцій (бойових дій).

Свою роботу орган військового управління (ОВУ) (управління військової частини) здійснює на підставі наказів, розпоряджень (указівок, рішень) командувача (командира), а також директив, наказів (розпоряджень) вищого ОВУ (штабів).

Для досягнення ефективного управління військами (силами), військовими частинами (підрозділами) орган військового управління (управління військової частини, штаб) необхідно готувати завчасно, ще до завершення формування об'єднання (з'єднання, військової частини). Однак, на наш погляд, ретельніше й цілеспрямованіше оперативний склад ОВУ (офіцерів управління військової частини) необхідно готувати на другому етапі їх бойового злагодження [1, с. 16]. Особливо це стосується управлінь корпусів та бригад, що формуються заново та вже зорієнтовані на застосування в подальших операціях.

Підготовка офіцерів органу військового управління (управління військової частини) – організований процес навчання шляхом проведення комплексу заходів (навчань, тренувань) для підтримання їх у бойовій готовності

та спроможності управляти військами (силами), військовими частинами в різних умовах обстановки.

Формами підготовки ОВУ (управління військової частини) в умовах воєнного стану можуть бути:

- штабні тренування: роздільні штабні тренування, спільні штабні тренування, командно-штабні спеціалізовані тренування, командно-штабні тренування (КШТ);
- командно-штабні навчання [2, с. 17].

Цілком зрозуміло, що під час ведення операцій (активних бойових дій) провести будь-яке штабне тренування з управлінням оперативного угруповання військ (оперативно-тактичного угруповання військ) та управлінням військової частини практично неможливо з очевидних причин.

Штабні тренування можна спланувати і провести тільки з ОВУ, управліннями військових частин стратегічного резерву (резервних військових частин) та інших військових частин, що формуються в особливий період, після їх формування, під час проведення бойового злагодження, а також з управліннями військових частин, які виведені для відновлення боєздатності на завершальному етапі їхнього бойового злагодження. При цьому найефективнішою формою підготовки ОВУ (управління військової частини) до виконання своїх функціональних завдань може бути командно-штабне тренування [2].

КШТ передбачає спільне навчання командувача (командира) та його штабу. Основною метою КШТ є набуття і вдосконалення практичних навичок службових осіб у виконанні своїх функціональних обов'язків під час підготовки та ведення операцій (бойових дій).

Для цього під час проведення КШТ в умовах воєнного стану доцільно відпрацьовувати питання щодо: прийняття рішень та постановки завдань підпорядкованим військам (військовим частинам); планування операцій (бойових дій); організації взаємодії та всебічного забезпечення. Однак, на наш погляд, основним питанням, що планується для відпрацювання на КШТ в умовах воєнного стану, має бути управління військами (силами). При цьому для відпрацювання питань управління військами (військовими частинами, підрозділами) та організації взаємодії повинно витратитися не менше 70% часу, що виділяється для проведення тренування.

Доцільно, щоб під час планування заходів підготовки ОВУ (управління військових частин) обов'язково були сплановані та проведені роздільні штабні тренування і, по можливості, спільні штабні тренування. Це дасть можливість командувачу (командиру) якісніше провести КШТ та підвищити рівень злагоженості структурних підрозділів пунктів управління загалом.

Що може бути **вихідними даними** під час планування КШТ [2]?

Цілком зрозуміло, що термін проведення КШТ в умовах воєнного стану не може становити три-чотири доби, як зазвичай в умовах мирного часу, а буде значно меншим. Залежно від обстановки та часу, відведеного на

бойове злагодження, термін проведення КШТ може становити до трьох діб.

Спланувати завчасно тему та навчальні питання, які необхідно відпрацювати під час КШТ з ОВУ (управлінням військової частини) в період відновлення боєздатності, в умовах швидкоплинної оперативної обстановки буде не реально. Найімовірніше, планування КШТ можна буде здійснити на початковому етапі відновлення боєздатності ОВУ (військової частини), а вже провести тренування – на завершальному етапі проведення бойового злагодження.

Тему КШТ має визначити особисто командувач (командир) об'єднання (з'єднання, військової частини), виходячи з плану застосування ОВУ (військової частини) в подальших операціях (бойових діях) та визначених завдань, а також із рівня підготовки і злагоженості оперативного складу органу військового управління (офіцерів управління військової частини).

Ураховуючи плінність офіцерського складу ОВУ (управління військової частини) в умовах воєнного часу, метою тренування може ставитися злагодження структурних підрозділів ОВУ (управління військової частини) у складі пунктів управління для набуття ними практичних навичок щодо управління військовими частинами (підрозділами). Водночас оперативний склад ОВУ (офіцери управління військової частини) обов'язково повинен тренуватись у розробленні оперативних (бойових) документів у короткі терміни та доведені бойових завдань військовим частинам (підрозділам) із практичним використанням засобів зв'язку та автоматизації.

Виходячи з умов, у яких проводиться тренування, та для досягнення кращої результативності в умовах воєнного стану КШТ з ОВУ оперативного (оперативно-тактичного) рівня доцільно проводити як багатоступеневе, залучаючи всі штаби підпорядкованих військових частин (підрозділів), військових частин інших складових сил безпеки та оборони (ІССБО), які готуються до виконання бойових (спеціальних) завдань у складі угруповань військ, а також військових частин (підрозділів) забезпечення та обслуговування.

При цьому найефективніше КШТ може бути проведено на штатних командно-штабних машинах (бойових машинах) рухомих пунктів управління безпосередньо в районі формування або відновлення боєздатності (районі проведення бойового злагодження). За підготовку ОВУ (управління військової частини) відповідає командувач (командир).

Порядок підготовки до командно-штабного тренування

З метою якісного і послідовного відпрацювання питань планування операцій та управління військовими частинами (підрозділами) в період підготовки та ведення бойових дій КШТ доцільно проводити на фоні реальної оперативно-стратегічної (оперативної, тактичної) обстановки. Крім цього, бойовий склад і укомплектованість

своїх військ і військ противника, їхню укомплектованість основними зразками озброєння та військової техніки необхідно використовувати реальні (на час проведення тренування).

Підготовка КШТ може охоплювати *два етапи* [2, с. 37–39].

На наш погляд, *в умовах обмеженого часу на першому етапі основними заходами можуть бути:*

- визначення мети тренування та вихідної обстановки, на фоні якої воно проводитиметься;
- розгляд і затвердження керівником загального порядку (сценарію) проведення КШТ;
- визначення переліку документів, які потрібно розробити для проведення тренування;
- обґрунтування та затвердження керівником переліку учасників КШТ;
- визначення загальних потреб для проведення КШТ.

На *другому етапі* основними заходами можуть бути:

- організація планування КШТ, яка охоплює:
- вироблення та затвердження замислу тренування;
- розроблення необхідних організаційних, навчально-методичних, оперативних та інших документів;
- підготовка офіцерів апарату керівництва та посередників;
- підготовка тих, хто навчається;
- організація всебічного забезпечення тренування;
- контроль готовності до проведення КШТ.

Ураховуючи короткі терміни підготовки та проведення КШТ в умовах воєнного стану, *основними документами* для підготовки та проведення тренування можуть бути:

- календарний план підготовки КШТ;
- організаційні вказівки з підготовки і проведення КШТ;
- схема апарату керівництва КШТ;
- план-календар проведення тренування;
- оперативно-стратегічне (оперативне, тактичне) завдання з картою вихідної обстановки;
- план нарощування обстановки та матеріали оперативних стрибків (*у разі необхідності*);
- особисті плани роботи керівника КШТ і начальника штабу апарату керівництва;
- часткові плани роботи заступників (помічників) керівника і начальника штабу апарату керівництва тренуванням та посередників;
- оперативні директиви, бойові накази, розпорядження щодо застосування та всебічного забезпечення військ (сил), які вручаються під час проведення тренування;
- таблиця сигналів бойового управління;
- плани з усебічного забезпечення;
- розрахунок фінансових витрат на забезпечення КШТ.

Необхідність розробки інших документів може бути визначена керівником тренування.

Документами, на підставі яких здійснюється підготовка КШТ, зазвичай є календарний план підготовки та організаційні вказівки [2, 3].

Зміст календарного плану підготовки та організаційних указівок залишаються незмінними. Однак терміни проведення всіх підготовчих заходів залежатимуть від загального терміну, наданого для підготовки та проведення КШТ.

Календарний план повинен бути затверджений і доведений до офіцерів апарату керівництва одразу ж після визначення вихідних даних керівником КШТ.

Організаційні вказівки розробляються після затвердження керівником КШТ замислу щодо підготовки і проведення тренування та доводяться до заступників (помічників) керівника тренування та тих, хто навчатиметься, з таким розрахунком, щоб надати їм можливість цілеспрямовано і своєчасно підготуватися до тренування. Термін доведення організаційних указівок, виходячи з оперативної обстановки, має визначити керівник тренування.

Основоположним документом, на підставі якого готується решта документів, безумовно, є *замисел тренування*, який повинен розроблятися на карті (доцільно на карті району майбутніх бойових дій). Під час розробки замислу КШТ створюється обстановка на один-два ступені вище об'єднання (з'єднання, військової частини), що навчається. До замислу повинна відпрацьовуватися пояснювальна записка.

На наш погляд, на карті замислу обов'язково повинні бути *відображені:*

- найменування КШТ та з ким воно проводиться;
- тема;
- час проведення;
- етапи тренування, їхня тривалість за астрономічним та оперативним часом;
- показники операції (бойових дій) об'єднання (з'єднання, військової частини), що навчається;
- вихідна оперативно-стратегічна (оперативна, тактична) обстановка до початку тренування;
- замисел дій сторін (на один-два ступені вище тих, хто навчається) і завдання об'єднанню (з'єднанню, військовій частині), що навчається, поставлене старшим начальником;
- положення, завдання сусідів і взаємодіючих об'єднань (з'єднань, військових частин) видів ЗС України, ІССБО;
- основні елементи очікуваного рішення тих, хто навчається (угруповання військ, що створюється, напрямки зосередження основних зусиль, головного та інших ударів, система оборонних рубежів, напрямки контрударів, (контратак));
- орієнтовні положення сторін відповідно до обстановки щодо оперативних стрибків (за умови їх планування), умовні позначення.

Важливим документом для проведення КШТ є *план нарощування обстановки*, в якому мають бути відображені:

- найменування етапу, тривалість і мета нарощування обстановки;

- пояснення про порядок роботи тих, хто навчається;
- короткі методичні вказівки офіцерам групи нарощування обстановки (посередникам);
- час доведення даних обстановки, їхній зміст, кому і від імені якої службової особи вони видаються.

Перелік, форма і зміст решти документів визначені в Інструкції з колективної підготовки органів військового управління ЗС України і додатку 6 до Наставови з оперативної підготовки [2].

В умовах воєнного часу перелік документів, їхній зміст можуть бути змінені (уточнені) за рішенням керівника КШТ або старших начальників.

Для підготовки і проведення тренування повинен бути створений відповідний *апарат керівництва і посередників* [2, 3].

До складу апарату керівництва можуть входити:

- *керівник КШТ*;
- *заступники керівника КШТ* з логістики, морально-психологічного забезпечення, з видів (окремих родів) ЗС України та ІССО (за умови залучення їх до тренування);
- *помічники керівника КШТ* за визначеними керівником КШТ напрямками діяльності (ракетних військ і артилерії, сил підтримки, армійської авіації, протиповітряної оборони тощо);
- *штаб керівництва* може бути створений у такому складі: начальник штабу апарату керівництва – перший заступник керівника КШТ; заступники (помічники) начальника штабу апарату керівництва (з оперативних, організаційних питань, мобілізаційних питань (за необхідності), підготовки аналізу проведених дій та інших

питань за напрямками діяльності відповідно до рішення начальника штабу апарату керівництва) [2];

- *військові посередники* (за можливості) можуть призначатися при службових особах ОВУ (або тих, які виконують їхні обов'язки), командирах військових частин (підрозділів), котрі залучаються до тренування (рис. 1) [3].

Під час проведення КШТ з ОВУ оперативного (оперативно-тактичного) рівня, сформованими заново, в керівника тренування можуть виникнути проблеми з призначенням посередницького апарату, оскільки призначити військових посередників при командирах бригад він зможе лише за рахунок оперативного складу управління корпусу, водночас знижуючи свої спроможності щодо управління військовими частинами на час тренування. Тобто в разі, якщо в командира корпусу можливостей призначити військових посередників не буде, їхні функції він зможе перекласти на своїх заступників (помічників) та офіцерів штабу апарату керівництва. При цьому до штабу апарату керівництва можуть увійти *відділення (групи)*: планування, нарощування обстановки, організації та зв'язку апарату керівництва, аналізу проведених дій, безпеки (легендування), перевірки питань бойової готовності, аналізу прийнятих рішень та інші підрозділи за рішенням керівника (начальника штабу апарату керівництва) КШТ.

Підготовка офіцерів апарату керівництва КШТ в умовах воєнного стану може здійснюватися тільки децентралізовано. Залежно від оперативної обстановки порядок підготовки апарату керівництва визначатиме керівник КШТ.

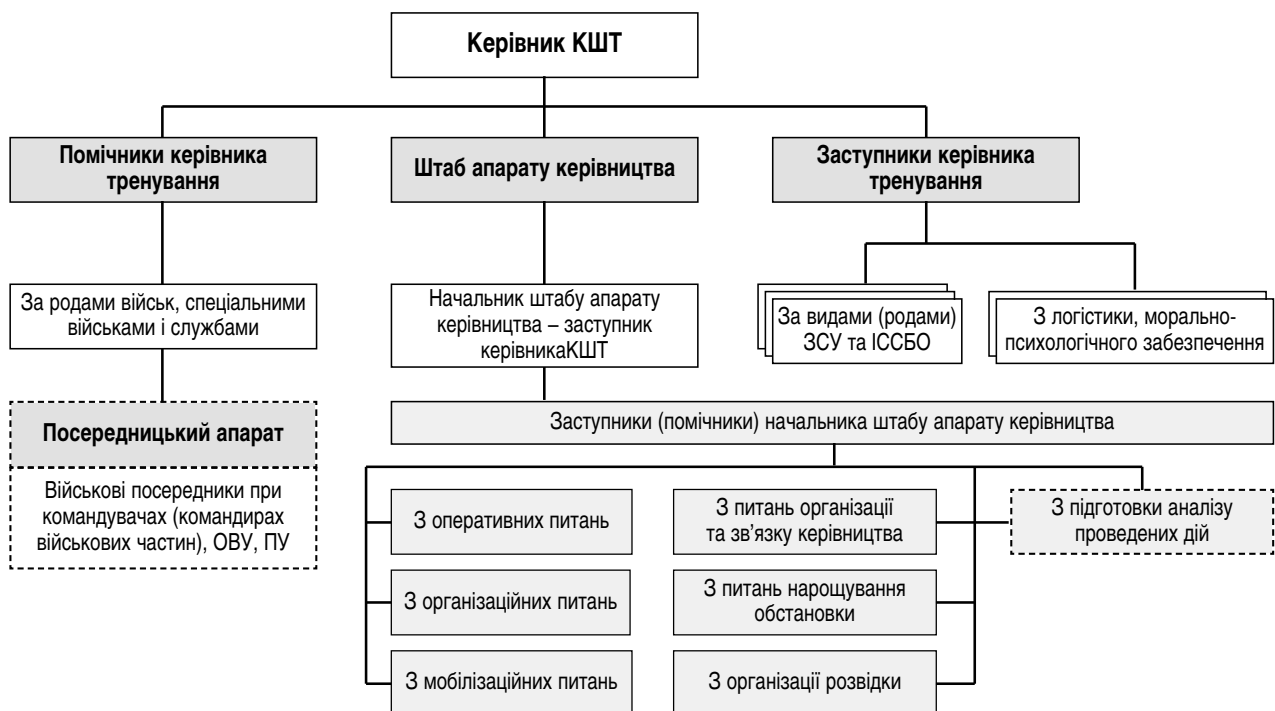

Рис. 1. Схема організації апарату керівництва командно-штабного тренування (варіант)

На наш погляд, підготовка апарату керівництва КШП може здійснюватися в короткі терміни впродовж трьох послідовних етапів:

- а) основними заходами *першого етапу* можуть бути:
- самостійне вивчення функціональних обов'язків службовими особами апарату керівництва та бойового досвіду керівництва військами (силами) під час проведення операцій (бойових дій);
 - проведення додаткових теоретичних занять з офіцерами, які були призначені вперше на посади в ОВУ (управління військової частини);
 - самостійне вивчення офіцерами апарату керівництва (або доведення начальником штабу апарату керівництва) наказів і директив Міністерства оборони України та Головнокомандувача Збройних Сил України стосовно застосування військ (сил) в умовах воєнного стану;
 - доведення керівником (начальником штабу апарату керівництва) КШП до офіцерів апарату керівництва та посередників змісту основних (навчально-методичних) документів щодо порядку нарощування обстановки і розіграшу бойових дій, методики проведення тренування та особливостей роботи апарату керівництва;
 - доведення (уточнення) обстановки, яка може скластися на початок кожного етапу КШП;
 - визначення та доведення особливостей відпрацювання часткових планів роботи, планів нарощування обстановки (планів розіграшу бойових дій);
- б) основними заходами *другого етапу* можуть бути:
- самостійне вивчення (доведення) основних затверджених уже навчально-методичних документів для проведення КШП;
 - проведення оперативно-тактичних розрахунків та відпрацювання часткових планів роботи і планів нарощування обстановки;
 - завершення розроблення решти документів, необхідних для проведення КШП;
- в) основними заходами *третього етапу* можуть бути [2, 3] проведення одно-дводенних практичних занять з метою:
- заслуховування керівником КШП своїх заступників (помічників), керівників підрозділів штабу апарату керівництва (посередників) щодо можливих варіантів розіграшу бойових дій відповідно до плану нарощування обстановки на всіх етапах тренування;
 - заслуховування керівником КШП посадових осіб апарату керівництва (посередників) про готовність до проведення тренування;
 - затвердження часткових планів роботи, планів нарощування обстановки та інших визначених документів.
- На завершальному етапі підготовки до КШП за рішенням керівника доцільно провести тренування зі зв'язку з використанням автоматизованої системи управління військами для перевірки їхньої готовності до забезпечення роботи апарату керівництва під час КШП.

Порядок проведення командно-штабного тренування

Методика проведення КШП та обов'язки посадових осіб з керівництва КШП визначаються Наставною з оперативної підготовки [2] та деякими іншими керівними документами. Однак в умовах воєнного стану керівник КШП може змінювати порядок проведення тренування, виходячи з оперативної обстановки, рівня підготовки і злагодження структурних підрозділів органу управління, а також умов і форм застосування ОВУ (військової частини) в подальших операціях (бойових діях).

Незалежно від терміну проведення КШП в умовах воєнного стану методика його проведення мало чим відрізнятиметься від загальноприйнятої методики проведення штабних тренувань у мирний час. Однак ефективність КШП залежатиме від бойового досвіду керівника КШП та його методичної майстерності. За будь-яких умов оперативної обстановки КШП у період проведення бойового злагодження, обов'язково має бути проведене, і за його результатами керівник тренування повинен домогтися від своїх підлеглих вміння *в короткі терміни* проводити оперативно-тактичні розрахунки, надавати командувачу (командиру) обґрунтовані пропозиції, готувати і доводити до військ (сил) (військових частин та підрозділів) бойові накази (розпорядження).

Виконувати обов'язки командувача (командира), який навчається, на КШП може сам керівник тренування або начальник штабу (заступник командувача, (командира)). Тобто під час проведення КШП командувач (командир) повинен вміло поєднувати функції з керівництва тренуванням з діями стосовно виконання своїх службових обов'язків. Решта посадових осіб має виконувати обов'язки на своїх посадах. Однак за рішенням керівника КШП за певних умов виконання обов'язків посадових осіб ОВУ (управління військової частини) на період тренування можуть бути покладені на їхніх заступників (начальників центрів, відділів).

Зазвичай початком тренування може бути доведення сигналу на початок КШП і зайняття оперативним складом (офіцерами управління) пунктів управління (ПУ). У цей період керівник тренування особисто або через своїх заступників (помічників) та офіцерів штабу апарату керівництва може перевірити наявність особового складу на пунктах управління (укомплектованість центрів, відділів, груп), оснащення та живучість пунктів управління, стан зв'язку, організацію захисту, охорони, оборони, маскування та їхнє інженерне обладнання.

В умовах обмеженого часу на проведення КШП перевірка готовності ПУ до тренування може бути проведена групою офіцерів штабу апарату керівництва до початку тренування, про що надається відповідна доповідь керівнику КШП.

З початком тренування керівник вручає командувачу (командиру), який навчається, від імені старшого начальника оперативну директиву (наказ, розпорядження)

на планування операції (бойових дій) або інші дії [2, с. 38]. Якщо оперативна (бойова) обстановка була доведена тим, хто навчається, до початку тренування і вони вже прийняли відповідні рішення, то на початку КШП керівник може довести тільки зміни до обстановки. У подальшому офіцери центрів, груп (служб) на ПУ працюють у бойовому режимі та виконують свої функціональні обов'язки стосовно розподілу завдань та функцій між структурними підрозділами органу військового управління під час планування, підготовки та управління військами у процесі ведення операцій.

Під час проведення тренування керівник та начальник штабу апарату керівництва *особливу увагу* повинні звернути на організацію бойової роботи оперативного складу таких структурних підрозділів ПУ, як: центр із планування та ведення операцій; центр оперативного реагування (управління операціями); розвідувальний центр (G, N, A 2) та центр поточних операцій (управління операціями) (G, N, A 3), їхнє вміння правильно і в короткі строки усвідомлювати завдання, поставлені старшим начальником (ОВУ, штабом), оцінювати обстановку і надавати обґрунтовані пропозиції до рішення командувачу (командиру), своєчасно і в стислі терміни готувати оперативні документи та доводити завдання до підпорядкованих ОВУ, військових частин (підрозділів).

Найвагомішим завданням керівництва під час проведення КШП є *нарощування обстановки і розіграш бойових дій*. Важливо, щоб керівник КШП вивчав прийняті

рішення безпосередньо на робочих місцях службових осіб ПУ та під час визначення їхньої доцільності, враховував оперативну обстановку на фронті, в районах імовірного застосування ОВУ (військової частини) в подальших операціях, а також *реальні* можливості, сильні та слабкі сторони своїх військ та військ противника. Тобто він повинен визначити, наскільки прийняті рішення відповідають умовам, що склалися, і до яких результатів у бойовій обстановці можуть привести. З урахуванням цього керівник КШП повинен постійно уточнювати порядок нарощування обстановки і розіграшу бойових дій.

Порядок нарощування обстановки і розіграшу бойових дій під час проведення КШП в умовах воєнного стану показаний на *рисунок 2* [3].

Офіцери штабу апарату керівництва (посередники) протягом усього тренування повинні здійснювати контроль за практичними діями та дотриманням ними, хто навчається, заходів безпеки, захисту та охорони.

Для навчання офіцерів ОВУ здійснювати управління військами в різних умовах оперативної обстановки доцільно в процесі тренування ускладнювати її шляхом доведення обстановки *оперативних стрибків* (один-два оперативні стрибки), незалежно від терміну проведення КШП. Доцільно, щоб обстановка оперативних стрибків відповідала реальній оперативній обстановці на стратегічному напрямку імовірного застосування тих, хто навчається [2].

Рис. 2. Порядок нарощування обстановки та розіграшу бойових дій у процесі проведення КШП (варіант)

Детальну обстановку щодо оперативного стрибка доцільно вручати лише нижчим штабам, які, відповідно до табеля термінових донесень, цю обстановку повинні доповідати вищим органам військового управління з використанням технічних засобів зв'язку та АСУ. У такому випадку для вивчення обстановки та прийняття принципово нових рішень (уточнення раніше прийнятих) тим, хто навчається, має надаватися невелика пауза (до двох-трьох годин).

На наш погляд, бойова робота офіцерів на ПУ, підпорядкованих ОВУ (управлінні військових частин), матиме деякі особливості, зокрема:

а) термін оцінювання даних обстановки, їхній аналіз, здійснення оперативного планування (планування бойових дій), прийняття (уточнення) рішень на дії підпорядкованих військових частин (підрозділів), а також визначення та доведення їм уточнених (нових) завдань буде значно скорочений;

б) надзвичайно важливо керівнику КШТ навчити начальників структурних підрозділів ОВУ, командирів військових частин (підрозділів) швидко відновлювати втрачене управління в бойовій обстановці та організувати взаємодію із сусідами і ПУ та військовими частинами (підрозділами) ІССБО. Для вирішення цього питання, доцільно, щоби штабом апарату керівництва відпрацьовувалася певна кількість ввідних, зміст яких був би спрямований на відновлення втраченого управління [2];

в) велика увага керівництвом КШТ має приділятися вмінню підлеглих командирів загальновійськових частин управляти діями і вогнем (ударами) артилерійських підрозділів, що мають на озброєнні новітні зразки артилерійських систем армій країн НАТО. Для цього, окрім планових занять у період проведення бойового злагодження, доцільно планувати і проводити на одному з етапів КШТ за допомогою підготовлених інструкторів практичні, показові (інструкторсько-методичні) заняття з управління вогнем артилерії;

г) в умовах відсутності посередницького апарату заступники (помічники) керівника КШТ, офіцери штабу апарату керівництва, поряд із заходами з нарощування обстановки, відповідно до вказівок начальника штабу апарату керівництва, додатково здійснюють контроль за діями підлеглих командирів і штабів, що навчаються, вивчають бойові документи, котрі ними відпрацьовуються, виявляють і узагальнюють нові, найдоцільніші методи управління військами (силами), готують і надають матеріали для підготовки підведення підсумків тренування.

Крім цього, вони повинні подавати *донесення* за кожну добу або етап тренування, а також підсумкове донесення після завершення тренування в установлені керівником строки. Донесення повинні бути короткими,

містити конкретний матеріал з наведенням фактів ведення бойових дій та цифрових показників, які в подальшому включаються в матеріали підведення підсумків.

У разі необхідності в процесі тренування керівник КШТ може оголошувати частковий відбій та оперативні паузи в процесі тренування [2].

За будь-яких умов обстановки керівник КШТ обов'язково повинен підвести підсумки його проведення. Під час підведення підсумків керівник КШТ має вказати на допущені загальні недоліки в роботі офіцерів на ПУ, оцінити бойову роботу кожного центру (відділу, групи управління військової частини) та поставити завдання на усунення недоліків і недопущення помилок в управлінні військами (силами) під час ведення бойових дій.

Висновок. Зазначений варіант планування та проведення командно-штабних тренувань за умов воєнного стану надасть змогу ефективно готувати органи військового управління та військові частини в короткий термін до виконання поставлених завдань під час воєнного стану. Особливості роботи посадових осіб органів військового управління (органів управління) військових частин під час планування операцій (бойових дій) з урахуванням оперативних процедур, стандартів НАТО, в разі використання їх під час проведення командно-штабних тренувань дасть можливість глибше деталізувати заходи аналізу одержаного завдання, оцінювання обстановки, визначення, оцінювання та порівняння розроблених варіантів дій. А це дає командувачу (командирові) змогу не лише оцінити можливі ризики, а й ужити заходів щодо управління військами (силами), завчасно обрати порядок уточнення свого рішення і гнучкого реагування на зміни в обстановці.

Перелік літератури

1. Методичний посібник з відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) Збройних Сил України : ВП 7-00(178)03.03 : затверджено начальником ГШ ЗС України 6 вересня 2021 р. / Головне управління доктрин та підготовки ГШ ЗС України, Центр оперативних стандартів і методики підготовки ЗС України. – [К.] : [ГУДП ГШ ЗСУ], 2021. – 130 с.
2. Настанова з оперативної підготовки у Збройних Силах України : ВКДП 7-00(171)03.02 : затверджено наказом Генерального штабу Збройних Сил України № 14 від 13 лютого 2021 р. / Головне управління доктрин та підготовки ГШ ЗС України. – [К.] : [ГУДП ГШ ЗСУ], 2021. – 85 с.
3. Порядок підготовки та роботи апарату керівництва та посередників на командно-штабному навчанні з військовою частиною із використанням засобів автоматизації управління військами та імітаційного моделювання бойових дій : навчально-методичний посібник / А. М. Сиротенко, С. М. Салкуцан, Д. П. Музиченко та ін. ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. – К. : НУОУ імені Івана Черняховського, 2019. – 32 с.